

EGD 4. KÜRESEL ISINMA KURULTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

Ekonomi Gazetecileri Derneği (EGD) tarafından düzenlenen ve bu yıl dördüncüsü yapılan “Küresel Isınma Kurultayı” 22 Kasım 2011 tarihinde İstanbul’da toplanmıştır. Küresel ısınma ve iklim değişikliği sorununa her yıl farklı bir açıdan yaklaşmayı hedefleyen kurultayda bu yılki amaç ekonomi basınının ve iş dünyasının iklim değişikliğine bakış açısını ortaya koymak ve iklim değişikliğinin ekonomi üzerindeki etkilerini tartışmak olarak belirlenmiştir. Bu amaçla gazetelerin ekonomi müdürleri ile editörlerinin ve iş dünyası temsilcilerinin katıldığı iki ayrı panelde toplam 10 panelistin katılımıyla iklim değişikliği ve ekonomi ilişkisi değerlendirilmiştir. Ana sponsorluğunu TAV’ın, yan sponsorluğunun Tesco Kipa tarafından yapıldığı ve çok sayıda kurum ve kuruluşun desteklediği Kurultayda ayrıca sivil toplum örgütleri temsilcilerinin ve diğer katılımcıların görüşlerinin alındığı bir forum bölümü gerçekleştirilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanı Sayın Erdoğan Bayraktar’ın da bir konuşma yaptığı Kurultayın sonunda Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda çeşitli faaliyetlerde bulunanlara plaketeri verilmiştir.

Kurultay sonrasında panelistlerin sunumları ile katılımcıların görüşleri dikkate alınarak bu sonuç bildirgesi hazırlanmıştır. Kurultay sırasında küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda eksik bilgilenme olduğu gözlenmiştir. İklim değişikliği çoğunlukla bir çevre sorunu olarak algılanmaktadır. Halbuki iklim değişikliği basit bir çevre sorununun ötesinde olup, küresel boyutta etkisi olan, ekolojik, ekonomik ve politik bir sorundur. Bu nedenle öncelikle bu konuda bazı bilgiler verilmesi gerekli görülmüştür.

Küresel ısınma insanlığın çeşitli faaliyetleri sonucunda atmosferin doğal sera etkisinin kuvvetlenmesi ve dünyanın ortalama sıcaklığının artmasıdır. Bu durumun da başlıca sebebi sera gazları olarak bilinen karbondioksit (CO₂), metan (CH₄), diazotmonooksit (N₂O), hidroflorokarbonlar (HFC), perflorokarbonlar (PFC), kükürtheksaflorid (SF₆) gazlarının atmosferdeki konsantrasyonlarının yükselmesi. Ayrıca kükürtdioksit (SO₂), azotoksitler (NO_x) karbonmonooksit (CO), metan dışındaki uçucu organik bileşikler (NMVOC) de dolaylı olarak küresel ısınma üzerinde etkili. Bunların dışında son yıllarda yapılan araştırmalar ile yetersiz yanma sonucunda oluşan ve siyah karbon olarak adlandırılan kurum gibi partiküllerin de küresel ısınmayı tetiklediği ortaya kondu. Sayılan bu gazların çoğu sera etkisi açısından karbondioksite oranla daha tehlikeli. Ancak atmosferdeki miktarları karbondioksite nazaran çok daha düşük olduğu için en önemli sera gazı CO₂ kabul ediliyor. Sanayi devriminden, yani 1750’den önce atmosferdeki CO₂ konsantrasyonu 280 ppm (milyonda bir birim) iken, 2011 yılında 391 ppm’e ulaştı ve her yıl ortalama 2 ppm kadar da artıyor.

Kamuoyunda genellikle atmosferdeki sera gazlarının artmasında fosil yakıt tüketiminin sorumlu olduğu düşünülüyor. Bu hatalı değilse de eksik bir bilgi. Sera gazları sadece fosil yakıt tüketiminden değil, başka insan faaliyetlerinin sonucunda da artmakta. Sera gazlarının artmasında enerji üretimi % 26, endüstri % 19, ormansızlaşma % 17, tarım % 14, ulaşım % 13, yapılar % 8 ve atıklar % 3 oranında katkı yapıyor. Başka bir anlatımla fosil yakıt kullanımı tamamen dursa dahi, orman alanlarının ve tarım alanlarının yapılaşma ile kaybedilmesi, hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan ya da çöplüklerden çıkan metan gibi gazlar ile atmosferdeki sera gazı miktarı artmaya devam edecektir.

Küresel ısınmaya bağlı olarak günümüze kadar gerçekleşen iklim değişiklikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Dünyanın yüzey sıcaklığında ortalama 0,74 C° kadar artış,
- Meteorolojik rekorlarda artış,
- Gece minimum sıcaklıklarında son 50 yılda 0,2 C° artış,
- Kuzey yarımkürede orta ve yüksek enlemlerde şiddetli yağışların tekerrüründe % 2-4 artış,

- Yağışlarda düzensizlik,
- Kuzey yarımkürede yağışlarda % 0,5-1 artış,
- Akdeniz ülkelerinde kış yağışlarında azalış
- Afrika Kıtası Sahra Bölgesinde, Akdeniz kıyı ülkelerinde, Asya ve Afrika'nın güneyinde yağışlarda azalış,
- Kar örtüsünde % 10 azalış,

İklim değişikliğine bağlı olarak günümüze kadar karşılaşılan olaylar ise;

- Kuzey kutbu buzullarında her on yılda % 2,7 azalış,
- 20. yüzyıldaki deniz seviyesinde 17 cm artış,
- Kara buzullarının alanlarında azalış, Türkiye'de de kara buzullarının bulunduğu Kaçkarlar gibi dağlarda buzulların gerileme,
- Deniz sularının ısınması ile mercanlarda ağarmalar,
- Fırtınalarda artış,
- Sel ve taşkınlarda artış,
- Sıcak hava dalgalarında artış,
- Kuraklıkların şiddetlenmesi ve daha sık tekerrür etmesi,
- Kuzey yarı kürede vejetasyon sürelerinde 1-4 gün artış,
- Kuşlarda 8-9 gün daha önce kuluçkaya yatma,
- Altın Kurbağa gibi bazı türlerin neslinin tükenmesi,

şeklinde sıralanabilir. Gerekli önlemler alınmazsa yüzyılın sonuna kadar atmosferdeki karbondioksit konsantrasyonlarının 650 ile 1550 ppm'e kadar yükselebileceği tahmin ediliyor. Bunun sonucunda da dünyanın ortalama sıcaklığı 2,4 ile 6,4 C° kadar artabilir, deniz seviyeleri ise 0,26 ile 0,59 cm kadar yükselebilir. "Köprüden önceki son çıkış noktası" ise 450 ppm civarındaki CO₂ konsantrasyonu. Bu değer yaklaşık 2 C°'lik bir sıcaklık artışına neden olacak. Atmosferde 450 ppm CO₂ konsantrasyonuna ulaşılması ise önümüzdeki 25-30 yıl içinde gerçekleşecek. Bu değerın üzerine çıkıldığında ise dünyadaki doğal ekosistemler ve insanlık için onarılamaz zararlar oluşması olasılığı oldukça yüksek. Küresel ısınmanın devam etmesi durumunda karşılaşılabileceğimiz sorunlar ise şöyle;

- Yarı kurak ve kurak bölgelerde çölleşme,
- Gulf Stream akıntısının durması,
- Deniz ve kara buzullarının önemli bir kısmının erimesi,
- Kara buzullarının erimesi ile nehirlerdeki akışların azalması ve kuraklık,
- İçme ve sulama suyu sıkıntıları,
- Gıda üretiminde azalma ve düzensizlik,
- Sağanak yağışlarda artışlar ve buna bağlı olarak sel ile taşkınlarda artış,
- Biyolojik çeşitlilikte azalma ve canlı türlerinin 3'te birinin yok olma tehlikesi,
- Mercan resiflerindeki ağarmanın artması,
- Okyanus sularının asitleşmesi,
- Deniz seviyelerinde artış,
- Bazı ada ülkelerinin sular altında kalması,
- Kıyılarıdaki tarım alanlarında ve subasar (longoz) ormanlarda tuzlanma,
- Sıcak hava dalgalarının daha da sıklaşması,
- Çöllerin genişlemesi,
- Fırtınalarda artış,
- Akarsu akışlarında düzensizlik,

- Göl seviyelerinde azalma ve bazı göllerin tamamen kuruması,
- Kırsal alanlardan kentlere göçler,
- Gıda ve su sorunu nedeniyle uluslar arası göçler,
- Ormanlarda yangın, böcek ve mantar zararlarının artması,
- Bitkilerde kuraklık streslerinin artması,
- Kar yağışlarında azalma
- Kuraklık nedeniyle rüzgâr erozyonunda, sağanak yağışlar nedeniyle de su erozyonunda artış,
- Kuzey enlemlerdeki topraklarda depolanmış organik maddenin hızla ayrışması ve atmosferdeki CO₂'nin daha fazla artması,

Türkiye küresel ısınma ve iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkeler arasında. Şimdiden yıllık ortalama sıcaklıklarda artışlar, yağışlarda düzensizlik, sağanak yağışlarda artışlar görülüyor. Örneğin ölçüm yapılan dönemde Türkiye'de ve Dünya'da en sıcak yıl 2010 yılı. En sıcak 10 yılın dokuzu 2001-2010 arasında ölçüldü. Yağışlardaki düzensizlik de çok belirgin. Türkiye'de 2008 yılı yıllık toplam 504 mm yağış ile son 50 yılın en kurak dönemi iken, 2009 yılı ise 815 mm ile yine son 50 yılın en yağışlı dönemi oldu. Bu iklimsel olayların neden olduğu kuraklık ya da sağanak yağışlar da önemli zararlara yol açıyor. 2010 ve 2011 yıllarında seller nedeniyle Pakistan'da 2000, Çin'de 1072, Brezilya'da 800 kişi hayatını kaybetti. Sadece Ekim ve Kasım 2011 aylarında Vietnam, Kamboçya, Tayland ve İtalya'da meydana gelen seller de yüzlerce insan yaşamını yitirdi, binlerce insan selden etkilendi. Sellerin yol açtığı ekonomik kayıpların Pakistan'da 43 milyar dolar, Çin'de 31,5 milyar dolar, Avustralya'da 20 milyar dolar olduğu hesaplanmış. Türkiye'de son yıllarda seller de önemli artışlar var. 2009 yılında İstanbul'da yaşanan sel felaketi halen aklımızdayken, son iki yılda Antalya, Rize, Ankara, Manisa, Denizli gibi kentlerimizde yaşanan sellerde de çok sayıda vatandaşımız hayatını kaybetti. En son Ekim 2011 ayında Antalya Serik'de meydana gelen sel felaketi 6 kişinin ölümüne neden oldu. Genel olarak ülkemizde her yıl, ortalama 200 kadar sel ve taşkın olayı meydana geliyor ve bu olayların ülke ekonomisinde yol açtığı kayıpların yıllık 150 milyon TL kadar olduğu tahmin ediliyor. 2008 yılındaki kuraklıkta büyük kentlerimizde susuzluk sorunları yaşandı, Afrika'da 2011 yılında yaşanan kuraklıklar nedeniyle Somali, Etiyopya ve Sudan'da 12 milyon kadar insan açlık ve susuzluktan olumsuz etkilendi, bu bölgedeki sorunlar halen devam ediyor. Yine sıcak hava dalgalarının etkisi ile büyük orman yangınları çıkmakta. Ülkemizde Orman Genel Müdürlüğü yangınlarla mücadelede başarılı olduğu için yangınlar büyümeden söndürülüyor, buna rağmen 2008 yılında Manavgat'ta çıkan orman yangını Türkiye'nin en büyük yangınlardan birisi oldu. Komşu ülkelerde de çok büyük orman yangınları çıktı. Örneğin 2010 yılında Rusya'da çıkan orman yangınında Trakya kadar bir alan yandı. Bu yangın sonrasında Rusya'nın buğday ihracatını durdurması ile buğday fiyatlarında rekor artışlar oldu. Geleceğe yönelik yapılan projeksiyonlarda da Yüzyılın sonuna doğru Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerimizde sıcaklıklarda 4 dereceye kadar artışlar olabileceği, özellikle kış aylarındaki yağışların Akdeniz bölgesinde düşeceği, Karadeniz bölgesinde de artacağı öngörülüyor. Doğal olarak iklimlerde görülecek değişikliklerin birçok sektörü olumsuz etkileyeceği de orta da. Özellikle tarım, ormancılık gibi alanların iklim değişikliğinden çok fazla etkileneceği tahmin ediliyor. Özellikle Kaçkarlar, Ağrı Dağı gibi kara buzullarının bulunduğu dağlarımızda kaydedilen buzul erimelerinin ve kar yağışlarındaki azalmaların kuraklıkları şiddetlendireceği, sağanak yağışlardaki artışların sel ve taşkın olaylarında da artışlara yol açacağı öngörülüyor.

Dünyada küresel ısınma ile ilgili temel strateji iklim değişikliğine uyum ve sera gazı salımlarının azaltılmasına odaklanıyor. Sera gazı salımlarının azaltılması için atılan en önemli adım olan Kyoto Protokolü 2012 yılında sona eriyor. Bu protokol özetle kalkınmış ülkelerin sera gazı salımlarını 1990 yılı değerlerinin altına çekmesini öngörüyor. Avrupa Birliği ülkelerinin çoğu sera gazı salımlarını önemli ölçüde azaltırken, Çin, ABD, Hindistan, Avustralya, Kanada gibi ülkeler halen sera gazı salımlarını azaltmıyor. Oysa yıllık sera gazı salımlarının % 17'sinden Çin, % 16'sından ABD sorumlu. Bu nedenle halen yıllık olarak

atmosferde 4,1 milyar ton daha fazla karbon birikiyor. Son birkaç yıldır Kyoto sonrası atılacak adımlar tam adı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Taraf Devletler Konferansı olarak bilinen toplantılarda tartışılıyor. Bu toplantıların 17.'si ve sonuncusu Güney Afrika'nın Durban kentinde Aralık ayının başında düzenlendi. Ancak toplantılardan bir sonuç çıkmıyor. Bunun başlıca nedeni ekonomik kaygılar. Çünkü gelişmekte olan ülkeler, kalkınmış ülkelerin fosil yakıtlara dayanarak geliştiklerini ve bu nedenle küresel ısınmadan sorumlu olduklarını, kendi ülkelerindeki kişi başına düşen sera gazı salımlarının kalkınmış ülkelere çok daha az olduğunu, bu nedenle kalkınmış ülkelerin çok daha fazla sera gazı azaltımına gitmeleri gerektiğini düşünüyor. Az gelişmiş ülkeler ise kalkınmış ülkelerin kendilerine bedel ödemesini gerektiğini iddia ediyor. Buna karşılık kalkınmış ülkeler ise diğer ülkelerin sera gazı salımlarının azaltılması ve iklim değişikliği ile mücadelede daha fazla sorumluluk alması gerektiğini ileri sürüyorlar. Durban'daki taraflar konferansından çıkan sonuç 2020 yılında yürürlüğe girecek yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşma için önümüzdeki yıl görüşmeye başlanması. Görüşmeye başlama kararı bile büyük bir başarı olarak kabul ediliyor. Görüşmeye başlanması kararı Durban için büyük, ama geleceğimiz için küçük bir adım. AB ile bazı gelişmiş ülkeler de Kyoto Protokolü'nün 5 yıl daha uzatılması yönünde karar aldı. Ama başta Çin, ABD, Hindistan gibi en çok salıma sahip ülkelerin 2020 yılından sonra karbon salımlarını azaltmaya başlamaları, kritik eşik olan 2 C° sıcaklık artışının önlenmesi için çok geç olacak. Bir bakıma Durban'da insanlığın geleceği tartışıldı ve gün kurtarıldı ama geleceğimiz ekonomik pazarlıklara takıldı. Geleceğimizin pazarlık konusu yapılmasının nedeni basit, ekonomik kaygılar. Küresel ısınma ve iklim değişikliği ekolojik, ekonomik ve politik bir sorun olmasına rağmen işin ekolojik boyutu göz ardı ediliyor ve sadece ekonomik bir sorun olarak algılanıyor. Uzmanların iklim değişikliğinin insanlığın bugüne kadar karşılaştığı en önemli sorun olduğu ve insanlığın sonunu getirebilecek kadar tehlikeli olduğu uyarılarına rağmen tamamen ekonomik kaygılarla uzlaşma sağlanamıyor. Üstelik son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ülkelerin küresel ısınma ile mücadelesini geri plana itti. Bunun bir göstergesi iklim değişikliğinden zarar gören ülkeleri desteklemek için oluşturulan Yeşil İklim Fonu konusunda hiçbir ilerleme sağlanamamış olması. Yeşil İklim Fonu 2020 yılına kadar 100 milyar dolarlık kaynağın az gelişmiş ülkelere aktarılmasını öngörüyordu. Ancak bu fona kimin ne kadar para aktaracağı önemli bir sorun. Durban'da da bu sorun çözülemedi ve sadece fonu toplayacak bir birimin kurulması kararlaştırıldı. Belki bu rakamlar çokmuş gibi gelebilir, 2008'deki küresel ekonomik krizde 2 trilyon dolarlık uluslararası kurtarma paketinin hiç tartışılmadan oluşturulduğu, Yunanistan'a 2010 yılındaki ekonomik kriz sonrası 110 milyar Avro, 2011 yılındaki kriz sonrası ise 159 milyar Avro kredi sağlandığı, üstelik 100 milyar avroluk bir borcun da silindiği gözden kaçıyor. Ama 100 milyar dolarlık yeşil iklim fonunu kimin finanse edeceği halen tartışılıyor. Hâlbuki iklim değişikliğinin yarattığı sel ve taşkınların son iki yılda yol açtığı zararların 100 milyar doların üzerinde olduğu bir gerçek. Ayrıca sel, kuraklık ya da orman yangınları sonrasında tarım alanlarının zarar görmesinin buğday fiyatlarını son bir yılda ABD'de yüzde 100, Fransa'da yüzde 111, Almanya'da yüzde 114 artmasına yol açtığı ve bunun ekonomilere getirdiği yükün de üzerinde durulmuyor. İklim değişikliği ile mücadelenin toplam maliyetinin ise 3 ile 20 trilyon dolar arasında olacağı tahmin ediliyor

Türkiye'nin de küresel ısınma ve iklim değişikliği konusundaki duruşu gelişmekte olan ülkelerinkine yakın. Ülkemiz Kyoto Protokolüne ancak sera gazı salımlarını azaltma yükümlülüğünü ortadan kaldıran Ek 1 ülkelerinden farklı bir konumda olduğunun kabulü ile isminin Ek 2'den çıkartılması ve Ek 1'de kalması kararının alınmasından sonra imzaladı. Bu nedenle de sera gazı indirimi gibi bir yükümlülüğü ve taahhüdü yok. Ancak ülkemizin 1990 yılından 2009 yılına kadarki sera gazı salımları dikkate alındığında artış açısından açık ara dünya birincisi olduğu görülüyor. Ülkemizin 1990 yılında toplam 170,1 milyon ton olan sera gazı salımı 2007 yılında 372,6 milyon tona çıktı. 2008 ve 2009 yıllarında ise küresel ekonomik kriz nedeniyle sera salımlarımız azaldı ve 370 milyon tona geriledi. Toplam sera gazı salımının 278 milyon tonu ise enerji sektöründen kaynaklanmakta. Bunun da resmi rakamlara göre ancak % 15'i ormanlar tarafından bağlanabilmekte. Ancak bazı bilimsel araştırmalara göre bu değer çok daha az. Dolayısıyla ülkemiz küresel ısınmaya katkı

sağlayan bir ülke konumunda. Ülkemizde iklim değişikliği ile mücadele kapsamında 2011 yılında 2011-2023 yıllarını kapsayan bir İklim Değişikliği Ulusal Eylem Belgesi hazırlandı. Enerji, Binalar, Sanayi, Ulaştırma, Atıklar, Tarım ve Ormanlık alanlarında yapılacakları içeren bu eylem planı iyi bir adımdır. Eylem planında iklim değişikliği ile mücadeledeki hedefler enerji verimliliğinin artırılması, enerji yoğunluğunun azaltılması, atıklardaki biyoçözünür madde miktarlarının azaltılması, çöplerin düzenli depolama alanlarında toplanmasının sağlanması, binalarda enerji verimliliğinin artırılması, ulaşımda demiryolu ve denizyolu paylarının artırılması, tarım, mera ve orman alanlarında biriktirilen karbon miktarının artırılması şeklinde özetlenebilir. Ancak eylem planında toplam sera gazı salımlarının azaltılması için bir hedef bulunmamakta. Ayrıca sera gazı salımlarının fazla olmasına neden olan, kalkınmış ülkelerin vazgeçtiği, çimento, demir çelik gibi endüstrilerden kaynaklanan salımların sınırlandırılması da hedefler arasında değil. Kentleşme kapsamında tarım ve mera alanlarının yapılaşmaya açılması, Ergene Ovasının İstanbul'un arka bahçesi haline getirilmesi, korunan alanlarda tesis yapımına izin verilmesi, 2-B arazilerinin satışının gündeme gelmesi ve bu durumun orman alanlarında yeni işgallere yol açma ihtimali, karayollarına yapılan yatırımlar, 3. Köprü ve Kanalistanbul gibi projeler, orman alanlarında giderek artan sayıda verilen izin irtifak hakları, HES inşaatlarındaki doğayı tahrip eden uygulamalar, doğa üzerinde büyük tahribatlara yol açabilecek bazı büyük projelerin ÇED kapsamı dışında bırakılması gibi çeşitli uygulamalar iklim değişikliği ile mücadelede samimiyetin sorgulanmasına neden olmakta. Görünen o ki, çoğu ülke iklim değişikliği ile mücadele edermiş gibi görünerek yine bildiğini okuyor.

Ülkemizde İklim değişikliği ile mücadelede en büyük görev devlet ve hükümete düşüyor. Bu durum ülkemizde devletin halen büyük yatırımcı olmasından, hükümetin de ülke politikalarındaki öncelikleri belirlemesi ve karar verici olmasından kaynaklanmakta. Ayrıca yasa koyucu olan TBMM'nin de çıkarılacak yasaların iklim değişikliğine etkileri boyutunu da değerlendirmesi gerekiyor. Özellikle yeni anayasa hazırlık çalışmalarında tarım, orman ve mera alanlarımızın daralmasına, korunan alanların tahribine yol açabilecek hükümler olmamasına dikkat edilmeli. Bir zorunluluğumuz olmamasına rağmen gönüllü olarak sera gazı salımlarında indirim hedefi konulması bir iyi niyet göstergesi olacaktır. Nitekim henüz resmi olarak açıklanmasa da Ülkemizin Durban'daki Taraflar Konferansında 2020 yılında, mevcut sera gazı salımlarından % 20 oranında bir azaltma hedefini ilan edeceği konuşuldu, ama resmi bir açıklama gelmedi. Bu iklim değişikliği ile mücadele için olumlu bir adım olacaktır. Ancak sadece sera gazı salımlarını azaltmak yeterli değildir. Tarım, orman ve mera alanlarının korunması da gerekiyor. Çünkü daha önce de açıklandığı üzere atmosferdeki sera gazı artışlarının yaklaşık % 31'i tarım, orman, mera ve korunan alanların yapılaşma ile kaybedilmesinden kaynaklanıyor.

İklim değişikliğinin azaltılması ve uyum kapsamında özel sektöre de büyük görev düşüyor. Özel sektörün iklim değişikliği ile mücadele stratejisi sadece ağaç dikmek olmamalı. Unutulmamalıdır ki tüm ülkemizi ağaçlandırsak dahi şu andaki sera gazı salımlarımızın ancak yarısını karşılayabiliriz. Özel sektör düşük karbon yoğunluklu üretimi hedef almalı ve yeni teknoloji geliştirilmesine kaynak ayırmalı. Bu konuda özel sektörün konuya ilgi göstermesi için yeni teşvik, sübvansiyon ve vergilendirme sistemleri geliştirilmelidir. Ayrıca özel sektörün çevre koruma çalışmalarını gerçek anlamda ciddiye alarak atık su arıtma tesisleri, baca gazı filtreleri, katı atık yönetimi sistemini kurmaları sağlanmalıdır.

Yazılı ve görsel basına iklim değişikliği ile mücadelede bilgilendirme, bilinçlendirme ve yapılanları sorgulama açısından önemli görevler düşmekte. Gündemin çok sık değiştiği, uzman muhabir işlendirmenin ekonomik nedenlerle zor olduğu ülkemizde en azından sosyal sorumluluk gereği yazılı ve görsel basının iklim değişikliği konusuna daha fazla yer vermesi gerekiyor.

İklim değişikliği ile mücadelenin diğer bir ayağı da belediyeler. Belediyelerin atıklardan oluşan sera gazlarını azaltma, atıkların kaynağında ayrıştırılmasını sağlayarak ekonomiye

kazandırma, halkı iklim değişikliği, yenilenebilir enerji ve evre konularında bilinçlendirme, imar ile ilgili karar verme sürecinde iklim değişikliğini arttıracak uygulamalardan kaçınmada sorumlulukları bulunuyor.

Prof. Dr. Doęanay Tolunay

**İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi ęretim yesi -EGD Küresel Isınma Kurultayı
Bilim Kurulu yesi**